

abecedar

Ingrijit de

Emil Giurgiuca

și

George Boldea

Abecedar pentru scriitorii Ardealului

Ardealul dinainte de războiu a dat literaturii românești, la scurte etape, o contribuție proprie de poezie înfrăgezită și nouă plină de sevă autohtonă, uneori de un învăluit iredentism, totdeauna drapată de un fermecător aer patriarhal. Valorile literare se vărsară peste Carpați absorbite de mirajul „țării“, de unde strălucirea lor s'a răsfânt în toate părțile, scăpărătoare, înlesnind contemplarea din tus-patru punctele de orizont.

Slavici a deschis la lași ferestrele către Ardeal. Interesul și simpatia pentru specificul transilvan fuseseră câștigate și înlăturată repulsiunea, provenită dela artificiiile aceluși fals curent de latinizare. În ochii scriitorilor din familia Junimei, Ardealul începea să se curețe de sgura cărturărească.

Când năsăudeanul *George Coșbuc* își purtă nunțile însoțite și nopțile de vară prin metropola cu o configurație literară sedimentată de melancolia eminesciană, ca de o cenușie pulbere lunară, Ardealul căpătă un alt aspect și fu o revelație pentru geniul românesc.

Odată cucerit, Bucureștiul avea să fie o cetate comună aspirațiilor de artă și atracția lui îi smulse Ardealului pe cel mai candid „făurător de rime“, pe mereu visătorul întoarcerii la raiul natal, *Șt. O. Iosif*. Prin Coșbuc, Ardealul dădea literaturii soare și clasic echilibru și nu știu ce proaspăt parfum de basm. Prin Iosif un suspin și o nouă temă: desrădăcinarea. Ce-i drept, filonul ei izvorește din inima celui dintâi, dar își sapă vad și șerpuește viu doar prin sensibilitatea celuilalt.

Dar ceea ce interesează acum e constatarea că Ardealul n'a oferit un bun teren pentru nobila artă și n'a reținut pe cântăreți. Să fie dintr'o repulsiune, contractată prin latinism, față de ce era clar, - din lipsa de zăre largă a mediului intelectual, ori un efect al preocupărilor politice care cerea poezilor un alt sunet, decât acela de mărgăritar, al lirei și nu eulalii amăgitoare. Oricum, apariția lui Coșbuc și Iosif în orașul ce-și zidea atunci cultura și era în cerere de meșteri, e semn că în Ardeal nu se pusese încă piatra de temelie a artei și că un poet ce nu ducea mai departe trâmbița războinică al lui Andrei Murășanu, nu o putea pune. Singur *Octavian Goga* a prins sufletul mulțimei în formula ce și-o cerea: ideea națională. Învăluită într'o argintărie de cuvinte rare, arhaice, de text biblic, el a cununat această idee cu arta lirei și a durat din ea altar de închinare. Singur Oct. Goga a rămas în Ardeal lângă strunele lui cu sunet elegiac și stărni, la *Luceafărul* și în altă parte, ciopoare de cântăreți ai visului neîmplinit. Interesul pentru acest gen de poezie, a stăpânit mințile chiar atunci când visul nu mai avea nimic de împlinit. Nu are importanță faptul că Octavian Goga, a făcut școală ei faptul că prin cântarea lui, Ardealul inițiasă, cu o noua nuanță semă nătoristă, o mișcare literară la el acasă.

Înainte scriitorii de nuvele își botezau începutul, ca acel delicat poet dela Lugoș, I. Popovici - Bănățeanul, la București și primeau mirul criticei lor. Acum scriitori cu talent ca I. Agârbiceanu și Al. Ciura își fac debutul fără pașaportul pentru țară și aduc literaturii un Ardeal inedit, rustic dar viu prin descoperirea sufletului adevărat, de frământare, peste care totuși se mai răsfrânge încă lumina patriarhală.

Destinul criticei a fost subțil aceeași stea pribeagă. Purtată în emigrare de *Iurie Chendi*, cu mult bun simț, cu o neîntâlnită vervă și o serioasă scrutare a faptului literar, critica a lipsit Ardealului în așa măsură, că viața culturală de 30 de ani și astăzi încă resimte de această paupertate.

Revenind la aportul în creație al Ardealului, pe linia tradițională răsare *Liviu Rebreanu*, scriitor realist de o excepțională duritate, cu un itinerar convergent aceluiaș București. Noul mediu, facilitând elaborarea resurselor sale în cel mai greu roman la noi, l-a furat Armadei definitiv. Nu știu ce destin capricios a făcut întotdeauna ca Ardealul să dea mereu și să nu mai reprimească.

Ocupând o poziție izolată, de prețios *trouvère* simbolist, *Emil Isac*, „feciorul popii dela Cluj“, — s'a afirmat din Ardeal cel dintâi sub semnele altor zei de artă. Pe frontul de modernism, începutul războiului mare ne-a surprins cu acest poet.

1915 a răsucit lira de strune cu noduri a lui *Aron Cotruș* care mai târziu s'a altoit singur cu o sete de zări și o încordată atenție pentru fenomenul social pe care azi îl trece dur în cântec.

■ Intregirea patriei l-a adus pe *Lucian Blaga*. Poet de cea mai proaspătă imagine, arimic, dar de un ritm surprinzător, de profunzimi interioare, curățit, atât, de comunul poetic — dramaturg imbrobodit într'un vâl de turburător misticism și cugetător ortodox de înaintată scară, dar cu ceva dur german în scris, *Lucian Blaga*, atașat mișcării dela *Gândirea*, pornită la Cluj, reprezintă un fenomen singular, despărțit prin contrast de Ardealul plânsului național. Pe urmă, întregirea patriei n'a mai adus valori de aceeași măsură. Cu *Lucian Blaga*, ca și cu cei ce vin după, s'a repetat acelaș fenomen de mers centrifugal al valorii literare spre capitală, dintr'o necesitate de mediu bine motivată la artist.

Dar ceceace a sburătăcit pe cântăreți spre sud a fost, sunt convins, lipsa de orientare, lipsa criticei din Ardeal, care să distingă valorile și să le impună opiniei publice pe care ar fi avut-o în grijă. Dar cine a făcut în Ardeal o corectare gustului mulțimei? Anemicele publicații periodice? Școlile? Școlile cu profesori improvizați, școlile sforăitoare de lipsa de bun simț? Imi face rău impresia de sărăcie spirituală a Ardealului. Și nu mă mir mai mult că mulți dintre cei tineri și-au înscris debutul pe pagini literare bucureștene, când ar fi avut la îndemână reviste la Cluj.

Dar Ardealul tânăr, ce! mai proaspăt Ardeal, se rezumă la câțiva inși dintre care unii probabil îl reneagă, absorbiți de zona mai prielnică și ospitalieră din înmulțita cetate a lui Bucur. Câțiva ne-am oprit la *Gândirea*, câțiva în altă parte, împărțindu-ne singuri în tabere adverse.

Incrust aici numele lui *C. I. Siclovanu*, făuritor de versuri de un rafinament negăsit aiurea, al lui *George Boldea*, în versuri cu o răsfrângere a calmelor lumini de pe Târnave, și al mezinului brașovean *Eugen Jebeleanu*, lansat de o favorabilă critică prietenă, din capitală.

Rămas pe lângă o politică proprie Ardealului, *Teofil Bugnariu*, care ar putea aduce o notă originală în literatură, tace dela o vreme precum (la Oradía, nu?) *G. A. Petre*.

Remarc absența prozei, în afară de un mic colț, al fragilului *Septimiu Poșta*, o sală cu toate locurile vacante — (căci nu știu dacă d. *Victor Papilian*, pro-

zator cu bogate resurse, este sau nu ardelean).

Ca să mă bucur că printre tinerii gânditori se ridică *Emil Cioran* și *Traian Herseni*, cutezători și duri de gând, dar inaccesibili marelui public, datorită refuzului aproape unanim pentru problemele de înaltă elevație spirituală.

Și ca să am o nădejde că la Cluj, *Romulus Demetrescu*, al Ardealului de 15 ani, distins om de litere și gânditor și *Ion Chinezu* scrutător al faptului literar de o originală opinie, vor ridica (unde e *Ion Breazu*?) necesara atât de mult busolă a criticei absente.

Vor fi și alții care cresc acum, pe al căror nume nu-l însemn, printre care mă uit și pe mine, dar cărora ca și celor știuți, le semnalizez cu acest *abecedar* precum cu o fluturare de batistă.

Emil Giurgiuca

Zid

*Mă învățasem sufletul să-mi risipesc în cele patru vânturi
Căci pasul nu ajunge zarea nesătulă
Și sufletul ce străbătea văzduhuri și pământuri
L-am închistat aici într'o celulă.*

*Pe temelii de veac cu ziduri de cetate,
Oraș bătrân, te-ai strâns ca într'o scoică 'n tine,
Din cale m'ai oprit: — Aici e bine —
Și darnic mi-ai svârlit la fiecare pas palate.*

*Cu vuetul pe străzi m'am risipit.
Mistuitor viața-mi pătrundea prin pori, prin nări —
Ori unde-am îndrăznit să intru, — am întâlnit
Femei cu trupurile strânse în brațări.*

*Mi-ai arătat academii, muzee 'nțelepciune:
Savanți ce 'nchid în formule, al vieții suflet uriaș,
Dar nici odată 'n tine n'am văzut, străvechi oraș,
Cum soarele răsare și apune.*

C. I. Șiclovanu

Oscar Wilde și declinul minciunii

Omul, al cărui nume flutura odinioară pe buzele parisienilor, considerându-l un Apolo pentru darul strălucit cu care își risipea geniul sau nebunia tinerească în ambianța unei distinse vieți de lume, asemeni unei flori ce își consumă culorile și parfumul în adieri, nu și-a oprit în operă decât talentul. În schimb, celor cari îl ascultau și cu ochii îi fermeca povestindu-le nu ceea ce e real și vizibil pentru oricine, ci ceea ce nu putea exista fără să fie zugrăvit în cuvinte. Buzele lui refuzau să fie drepte pentru că nu erau frumoase decât mințind ca acelea ale unei măști antice și nu putea gândi altfel decât plâsmuind, după cum sculptorul nu poate gândi decât în marmoră. Dar viața sa de sbucium luminos din care au izvorât cu desinvoltură și eleganță preceptele sale estetice paradoxale, în fond atât de vii, fiind întreruptă de năbușitoarea ocnă, și-a transformat gălgăirile de argint, în „De Profundis“, într'un murmur trist, mistico-religios de grotă întunecoasă.

Până atunci însă spiritul său neastâmpărat, nemulțumit de plăcerile simple ale vieții, de prozaismul literaturii contemporane, și-a făcut din plictiseală un motiv să se joace ca un copil capricios cu plâsmuiri, și idei în care face apologia minciunii, decăzută în știință, artă și în viața socială. Exprimate în dialoguri platonice, ideile sale despre artă se împletesc ca două melodii dintre cari una se accentuează mai mult pe fondul celeilalte, ea fiind șuvița spiritului frumos și subtil al lui Wilde. Ideile sale despre artă, diametral opuse epocii sale, le contemplăm în spiritul său ca pe niște imagini răsturnate pe fața unei ape senine. Imagina Artei care ni se reflectă întoarsă din această apă se numește în limbajul lui Wilde *minciună*. Ea nu e deci minciuna meschină, interesată, ci o minciună frumoasă care comportă evidență, a unui temperament

frans, superb, disprețuitor de tot ce ne afectează într'un sens plăcut sau dureros. Scopul artei este minciuna, afirmarea de lucruri frumoase, inexacte, iar arta o formă a exagerării a cărei esență este alegerea emfatică. Ea reclamă un travaliu desinteresat, tehnică, secrete subtile de formă și culoare. De aceea Wilde cere artei distincție, farmec, frumusețe și imaginație. Pentru acest motiv artistul trebuie să se îngrădească în limitele stilului, ținând la distanță viața și natura. Prin natură înțelegând instinctul simplu și primitiv, opus culturai voluntare — și nu ansamblul de fenomene exterioare nouă cari spun numai ceea ce punem noi în ele — opera inspirată de el va fi desuetă.

Adevărata revelare a artei se face fără desenul aspru, monoton și neisprăvit al naturii care e variată numai în imaginația noastră. Ca un protest împotriva imperfecțiunii sale, arta reprezintă efortul nostru de a desăvârși ceea ce natura a schițat doar. Excesul de analiză psihologică și vânărea evidenței, după Wilde, au descoperit monotonia naturii umane, identică la toți oamenii, indiferent distincțiile lor sociale, disolvând frumusețea artistică ce se exprimă în masca purtată de fiecare și nu în adevărul ascuns de ea.

Insinuarea vieții pe tărâmul imaginar și figurat al artei, apoi substituirea imaginației creatoare prin imitația serilă a vieții, a pricinuit declinul artei în vulgaritate.

„Cele mai frumoase opere de imaginație — spune Wilde — sunt acelea în care lucrurile vizibile ale vieții sunt modificate după canoanele artistice sau cele cari nu aparțin vieții ci sunt inventate și formate pentru deliciale sale“. (Intentions: Le Declin du mensonge).

Dar Wilde, are credința că societatea obosită de platitudinile celor lipsiți total de spirit de exagerare se va reîntoarce la adevăratul fondator al relațiilor sociale, la elegantul seducător care n'are altă dorință decât să farmece, să placă.

Și nu numai societatea dar și arta evadată din realism va alerga să-i sărute buzele pentru a-i culege și reproduce minunățiile. Viața în genere fiind devansată de artă, de literatură, în concepția paradoxală a lui Wilde, reeditează tipurile inventate de artist așa cum societatea rusă a dat întrupare nihilistului plăsmuit de Turghenieff.

Dorința de expresiune care constituie esența vieții se realizează în formele de artă pe care viața, și natura chiar, le oglindește.

Idealismul lui Fichte, după care lumea este o creație a spiritului nostru, învăluit în estetica lui Wilde, apare sub forma viziunii realității prin artele cari ne-au influențat. Un lucru se naște pentru existență când îi vedem frumusețea, iar aceasta ne-o arată artiștii. Numai prin îmbogățirea artei în forme, sonorități și culori noi, natura ne poate arăta aceste fragede creații ale fanteziei.

Dacă arta se desvoltă după propria sa linie și epocile o simbolizează, arta actuală pătată în mare parte de vulgaritate, poate culege multe secrete artistice de pe buzele de coral ale lui Vivian.

George Boldea

Carnet

Pe meleagurile lancului străbătute de Crișul care spală aurul, umbre masive de nori acopăr fețele Moșilor neînviați de primăvara ce se duce. În rădăcinați de soartă pe locurile cele mai sterile, căci inima de metal prețios a munților nu le aparține, duc luptă de titani cu forțele elementare atât de puțin rodnice existenței lor minate și de asprimea vremii. Simbol al vieții lor, *Gorunul lui Horia*, dela Tebea, învins de vitregia vremii, n'are găsimd scăparea în mâna ocrotitoare a omului, soarbe în zadar cerul prin spărturi.

Ce minune oare poate să-l mai scape ?

Abonamente : 1 an 120 lei — Instituțiuni : 500 lei.
Redacția și Administrația : Emil Giurgiuca, Brad, Jud. Hunedoara.
Tiparul Tipografiei „Zarand“, Brad.